

RIKSANTIKVAREN
Postboks 1483 Vika
0116 OSLO

Deres ref.:
24/01391-1

Vår ref. (saksnr.):
24/386 - 6

Saksbehandler:
Hogne Langset

Dato: 28.06.2024

Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø - Høring av forslag

Vi viser til Riksantikvarens forslag til bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø, med høringsbrev av 08.05.2024. Byantikvaren i Oslo er delegert oppgaven å avgi en samlet uttalelse fra Oslo kommune som både primærkommune og fylkeskommune, og har i den sammenheng også innhentet innspill fra øvrige relevante etater og foretak. Vi har mottatt innspill fra Bymiljøetaten, Eiendoms- og byfornyingsetaten, Regionkontor Landbruk og Plan- og bygningsetaten. Samtlige er vedlagt.

Vi viser i tillegg til Riksantikvarens høringsrunde i tidligfase av strategiarbeidet, hvor Regionkontor landbruk avga uttalelse 08.03.2024 for Oslo som primærkommune, og Byantikvaren avga uttalelse 13.03.24 som fylkeskommunal fagmyndighet.

Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljø

Arbeidet er en oppfølging av Meld. St. 18 (2019-2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken* og en bestilling i Prop. 1 S (2023-2024). Strategien skal bidra til å strukturere, samordne og organisere innsatsen med å ta vare på et mangfold av kulturmiljøer, tilrettelegge for at de blir bevart og brukt som en ressurs i samfunnsutviklingen, og synliggjøre og utnytte deres betydning for miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. Bevaring, bruk og utvikling sees i sammenheng. Hver strategi skal beskrive temaet, angi prioriterte deltemaer og anbefalte aktiviteter og tiltak. I denne strategien er det foreslått 4 prioriterte deltemaer: Bygninger i jordbruket, jordbrukslandskapet, kulturmiljø i skog, og kulturmiljø etter reindrift. Det ønskes innspill på utfordringsbildet, avgrensningen av strategien og deltemaene med tilhørende prioriteringer.

Oslo kommunes innspill til bevaringsstrategien

Hovedgrepet i strategien virker god, og de fire deltemaene er godt beskrevet og begrunnet. Oslo kommune er enig i og vil ytterligere vektlegge betydningen av bevaring gjennom bruk, medvirkning/dialog, tverrsektorielt samarbeid og å sikre jord- og skogbruksnæringene økonomiske, juridiske og øvrige vilkår som kan sette dem i stand til å ivareta kulturmiljøverdiene. Som del av dette bør det sikres tilstrekkelige tilskuddsmidler, informasjonen om støttebidrag bør styrkes og rollene til de ulike offentlige aktørene bør være klare og godt formidlet. Vi viser til de vedlagte innspillsbrevene der de gir generelle innspill om disse temaene.

Deltema 1: Bygninger i jordbruket

Riksantikvaren viser til at tapsprosenten innen den mangfoldige bygningsarven i jordbruket er høy, og i prioriteringen legges hovedvekten på:

- enhetslåven, seterbygninger og den førindustrielle gårdens bygninger. Disse trenger forsterket bevaringsinnsats og tilrettelegging for ny bruk.

Oslo kommune gjenkjenner utfordringsbeskrivelsen, og er i det vesentlige enig i prioriteringene. Enhetslåvene og de andre eldre formålsbygningene knyttet til landbruksdrift er særlig utsatt, både som følge av driftsendringer i landbruket og nedbygging i pressområdene. Konvertering til ny bruk er ofte en krevende oppgave, kanskje særlig for enhetslåvene. Det er stadig stort behov for gode forbilder hvor en klarer å ivareta kulturmiljøverdiene og samtidig oppnår effektive, tekniske og funksjonelle løsninger i samsvar med dagens lover og forskrifter. Vi viser også til innspillsbrevet fra Plan- og bygningsetaten her. Som problematisert i innspillsbrevet fra Regionkontor Landbruk kan ny virksomhet også medføre negative følgekonskvenser for miljøet og landskapsbildet rundt. Slike følgekonskvenser bør også evalueres i utarbeidelsen og formidlingen av gode eksempler.

I prioriteringen av driftsbygg vil vi samtidig særlig framheve de bygningene som tradisjonelt ikke ligger som del av selve tunet, som smier, møller, gårdssager og utløer, og som derfor ofte også ikke blir registrert og løftet fram ved kulturmiljøkartlegginger. Her er det behov for styrket kartlegging. Dette er også ofte de første bygningene som blir borte i bynære strøk når eiendommene parselleres. I opplistingen på side 17 savner vi særlig gårdssager. Vi viser her også til vedlagte innspillsbrev fra Bymiljøetaten. Bygging og vedlikehold av egne bygg og andre trekonstruksjoner var allmenn kunnskap på bygdene. Rydding av boplass og tilvirkning av skog til egen bruk eller som råvare i mangesystemer var og er et viktig element i landbrukskulturen.

Med unntak av urfolks og nasjonale minoriteters kulturminner, savner vi også det sosiokulturelle aspektet i behandlingen av temaet, og da særlig skillet mellom hovedbruk (enten selveiere eller leilendinger) og husmannsplasser. Da Byantikvaren i Oslo i 2008 utarbeidet en verneplan for gårdsanlegg i gamle Aker kommune (avgrenset til Oslo kommunes byggesone), framkom det at det store flertall av husmannsplasser for lengst var borte, mye av det gjenværende var svært omdannet og bestanden var grovt underrepresentert i verneoversiktene. Husmannsvesenet ble avvirket fra siste halvdel av 1800-tallet fram til ca. 2. Verdenskrig, men med et mer marginalt driftsgrunnlag ble klasseskillet i betydelig grad også videreført etter dette. Det gjenspeiler

derfor også bygningsmassen som ble oppført etter at de ble selveiere. Blant husmannsplassene er også de beskjedne stuene en sterkt truet bestand.

Bevaring av bygninger som enkeltobjekter får redusert verdi hvis en ikke samtidig har blick for konteksten eller miljøet det inngår i. Siden miljø-/landskapstemaet i sin helhet synes å være lagt over i deltema 2 og deltema 3 viser vi her til våre kommentarer under deltema 2.

Deltema 2: Jordbrukslandskapet

Riksantikvaren viser til behovet for å ivareta et større mangfold av kulturlandskap med store kulturmiljøverdier, og prioriterer:

- tiltak for istandsetting, skjøtsel og formidling av kulturminner innen et utvalg landskap og etter en samlet plan
- å utvikle og iverksette tiltak for å redusere og forebygge konflikter mellom jordbruksdrift og arkeologiske kulturminner

Utfordringsbildet er kjent, og vi støtter både vektleggingen av forsterket samarbeid, bruk og koordinering av tilskudd inn mot landbrukssektoren. Vi ser det også som særlig positivt at arkeologifeltet løftes så sterkt fram, med mål om å utvikle løsninger som reduserer konflikt samtidig som både de automatisk fredete kulturminnene og landbrukssektoren ivaretas. Når strategien viser til at ikke-fredete kulturminner går tapt som følge av moderne landbruk, vil vi foreslå tiltakslisten tar inn veiledning om skjøtelsesplaner eller utvider eksempelsamlingen med gode løsninger for hvordan moderne driftsformer kan tilpasses for å ivareta slike kulturminner og kulturlandskap. I listen over tiltak savner vi også at beiting i større grad løftes fram som bevaringstiltak. Vi viser her videre til innspillbrev fra Regionkontor Landbruk.

Hele utfordrings- og tiltaksbildet i deltema 2 synes imidlertid begrenset til større og intakte, agrare kulturlandskap der gårdsbrukene fremdeles er i aktiv drift. Her er tiltakene velbegrunnede. Hele mellomsonen i skala mellom bygningsobjekter i deltema 1 til de store intakte jordbrukslandskapene synes samtidig som fraværende prioriteringene, selv om landskaps- og miljøkontekst både er viktig for opplevelsesverdiene til bygningene i deltema 1 og mange agrare miljøer har høy verdi uten at de inngår i et større intakt og aktivt drevet landbrukslandskap. Også der den tradisjonelle gårdsdriften har opphørt som følge av utbyggingspress, representerer gårdshistorien gjerne store verdier for lokalmiljøet og er sentral for stedsidentiteten med sine ofte prominent plasserte gårdsanlegg, gamle veifar, vassdrag, dammer og gjenværende åkrer, beiter og frukthager m.m. I kommuner som Oslo er også mange gamle gårder offentlig eid, og viktige som møteplasser. Vi savner her noe av landskapstilnærmingen og analysen av elementer og strukturer som vises i deltema 4 – kulturmiljø etter reindrift. Det førmoderne landbrukslandskapet har betydelige fellestrekk med reindriftslandskapet i naturtilknytning. I likhet med driftsbygninger utenom tunet er mange av disse elementene og strukturene ikke blitt registrert i kulturminnekartlegginger og går derfor lett tapt i videre samfunnsutvikling. Her er det behov for forsterket kartlegging. Ny bruk av arealene til offentlige grøntarealer, urbant landbruk/parsellhager, slåtteeenger, hestesentre, besøksgårder m.m. kan gi merverdi lokalt og bidra til å opprettholde verdiene tross utbyggingspress, og samtidig styrke

sosial bærekraft, bidra positivt til økologisk mangfold i byene, og være et tilskudd i arbeidet med økt karbonlagring. Vi viser til både Byantikvarens tidligere uttalelse, og til vedlagte innspill fra Plan- og bygningssetaten.

Vi er enige i at understøttelse av aktive bygdelag er det viktigste grepet for å ivareta det norske jordbrukslandskapet. Men når vi samtidig vet at landets byer og tettsteder nesten utelukkende har vokst fram innen Norges ca. 3% dyrkede areal, og ca. 75% av Norges befolkning i dag lever i byer og tettsteder, gir lommene og strukturene av eldre landbrukslandskap i tettbygd strøk noen av de viktigste landbruksrelaterte verdiene i det norske folks dagligliv. Vi anbefaler derfor at bevaring og utvikling av kulturlandskapsverdier i pressområder tas inn i deltemaet som en egen problemstilling med tilhørende resultatmål og tiltak.

Deltema 3: Kulturmiljø i skog

Riksantikvaren fokuserer her primært på kulturminner og kulturmiljøer knyttet til skogbruk, og prioriterer:

- øke kunnskap om innhold og utbredelse, og tiltak for å bevare et større mangfold og formidle næringens historie
- å utvikle og iverksette tiltak for å redusere og forebygge konflikter mellom skogsdrift og arkeologiske kulturminner
- å utvikle produksjon og marked for kvalitetsvirke til restaurering og annen byggevirksomhet

Oslo kommune er både selv en stor skogeier, og kommunen omfatter større private skogsarealer. Utfordringsbildet er kjent, og resultatmål og tiltak synes godt funderte. Som for deltema 2 ser det som særlig positivt at arkeologifeltet løftes så sterkt fram. Også tiltakene for å få fram kvalitetsvirke tar tak i en viktig utfordring. Vi viser samtidig til merknaden om sosiokulturell analyse under delmål 1 og kontekst/miljøaspektet under delmål 2 som også synes relevante for delmål 3 generelt, ikke bare for urfolk og nasjonale minoriteter.

Deltema 4: Kulturmiljø etter reindrift

Riksantikvaren viser til at feltet er jobbet lite med til nå, og det er stort behov for kunnskap om innhold, utbredelse, tilstand og tiltaksbehov. Her prioriteres særlig:

- registrering og kartlegging av tamreindrift (med spor etter overgangen fra villreinfangst) – vektlegges i tidlig strategigjennomføringsfase
- bevarings- og formidlingstiltak for samme tema – vektlegges i senere fase

Oslo kommune har ingen merknader til dette deltemaet.

Vennlig hilsen

Brit Kyrkjebø
Avdelingsleder

Hogne Langset
fagleder

Vedlegg

2_Innspill til høringsuttalelse fra Plan- og bygningsetaten.pdf

Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljøer - innspill (3)

Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljøer - innspill (2)

Bevaringsstrategi for landbrukets kulturmiljøer - innspill (1)

Kopi til

Oslo Kommune Bymiljøetaten

Oslo Kommune Byrådsavdeling

For Byutvikling

Oslo Kommune Eiendoms- Og

Byfornyelsesetaten

Oslo Kommune Plan- Og

Bygningsetaten

Regionkontor Landbruk Oslo

Rælingen Og Lørenskog